

**ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ ԱՂԱՎՆԻ
(ԱԻ)**

**ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՍԵՐՉԱՎՈՐԱՐԵՎԵԼՅԱՆ
ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ՇՈՒԿԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐ**

1978թ. սկսած ՉԺՀ-ը հրաժարվեց դասակարգային պայքարն իբրև անկյունաքար ընդունելու քաղաքականությունից՝ իր ուշադրությունը սկեռնելով տնտեսական շինարարության ու բարեփոխումների, պլանայինից սոցիալիստական շուկայական տնտեսության անցման, տնտեսության ազատականացման ու բաց դռների վարման քաղաքականությանը¹։ Չինաստանը, որը 1960-1970-ականներին հայտնի էր իր ինքնավարության ու ինքնաբավության, արդեն 1980-1990-ականներին արձանագրեց տնտեսության դինամիկ աճ, համաշխարհային նշանակության տնտեսական նվաճումներ և բնակչության կենսամակարդակի զգալի առաջընթաց²։ Այսպիսով, բարեփոխումների քաղաքականության հետևողական կենսագործման շնորհիվ ներկայիս 1.299,88 մլն. (միայն մայրցամաքային հատվածի) բնակչություն ունեցող երկիրը դրսևորեց համաշխարհային տնտեսության պատմության մեջ գրեթե աննախադեպ՝ տարեկան 9 տոկոս աճ։

Թերևս վերոհիշյալ զարգացումներով կարելի է բացատրել նաև վերջին տարիներին ՉԺՀ միջազգային դերակատարության աստիճանական աճն ու չինական դիվանագիտության կողմից տարածաշրջանային խնդիրներից զլոբալ խնդիրների վրա կիզակետման միտումները։ Դրանում, անշուշտ, իր ուրույն դերն ունի նաև Չինաստանի՝ իբրև աճող գերտերության կարգավիճակը՝ վերջինիս ինչպես մուտք, այնպես էլ ազդեցության լծակներ ապահովելով զլոբալ էներգետիկ պաշարների նկատմամբ։

Խնդիրն այն է, որ 1990-ականների սկզբներից Չինաստանի տնտեսական զարգացման տեմպերին այլևս չհամապատասխանող վառելիքային դիֆիցիտի պայմաններում Պեկինի համար կենսական նշանակություն ձեռք բերեց էներգետիկ պաշարներով հարուստ մերձավորարևելյան տարածաշրջանի նավթարդյունահանող երկրների նկատմամբ լայնածավալ և հարաճուն մուտքի ապահովումը³։

Չինաստանի նավթային ծառավի շարունակ չթուլացման պայմաններում 1993-ից ՉԺՀ-ը վերածվեց վառելիքային ներկրողի՝ Մերձավոր Արևելքի նավթարդյունահանող երկրների հետ հարաբերությունների զարգացումը համարելով դիվանագիտական առաջնահերթություն⁴:

Իսկ ՉԺՀ-ի հյուսիս-արևելյան Դաքինի նավթահորի պաշարների սպառման և Սինցզյան մահանգում, Արևելյան ու Հարավային Չինական ծովերում կանխատեսվող նավթային պաշարների հետ կապված Պեկինի ակնկալիքների չարդարացման⁵ հանգամանքները մերձավորարևելյան տարածաշրջանից նավթառքումների ապահովման ուղղությամբ վերջինիս ջանքերի ակտիվացման պատճառ հանդիսացան⁶:

Սակայն Մերձավոր Արևելքի հետ համագործակցության զարգացումը Չինաստանին միաժամանակ ներքաշեց քաղաքական հակասությունների ու տարածաշրջանային հիմնախնդիրների հորձանուտը՝ կապված մերձավորարևելյան նավթային շուկայում ԱՄՆ-ի, Ռուսաստանի, Ճապոնիայի և Եվրոպայի հետ Պեկինի անխուսափելի մրցակցությամբ: Հետևաբար, Չինաստանը հարկադրված եղավ հետամուտ լինել իր մրցակիցների համար անցանկալի լուսանցքային կամ ռիսկային շուկաների (այսինքն՝ միջազգային խնդիրներ ունեցող այնպիսի երկրների, ինչպիսիք են Իրանը, Իրաքը և Աուդանը) որոնմանը:

Այստեղ հատկանշականն այն է, որ թեև Պեկինը, մի կողմից վերոնշյալ շուկաների օգտագործման ու ընդլայնման հետ մեկտեղ չի կամենում վնասել ԱՄՆ-ի հետ իր հարաբերությունները⁷, մյուս կողմից էլ չի պատրաստվում պասիվորեն հարմարվելու կենսական էներգետիկ պաշարների նկատմամբ վերջինիս գլոբալ վերահսկողության հետ՝ այդպիսով տարածաշրջանում ԱՄՆ շահերի դեմ վճռական մարտահրավեր հանդիսանալով⁸:

Խնդիրն առավել սուր բնույթ է ստանում, երբ ԱՄՆ-ի և ՉԺՀ-ի էներգետիկ ռազմավարական շահերը բախվում են մաև այնպիսի տարածաշրջաններում, ինչպիսին Կենտրոնական Ասիան է, Կովկասը, ենթասահարայական Աֆրիկան և Լատինական Ամերիկան⁹:

Այս առումով անհիմն չենք համարում Հենրի Զեսինգերի՝ հիդրոկարբոնային պաշարների համար մղվող պայքարն առաջիկա տարիների միջազգային ամենահավանական հակամարտությունը համարելու շուրջ արվող կանխատեսումները¹⁰:

Այնուամենայնիվ, 2002թ. ՉԺՀ Կոմունիստական Կուսակցության գլխավոր քարտուղար Հու Չինտայի պաշտոնավարության ստանձնումից ի վեր երկրի աճող էներգետիկ պահանջների բավարարման նպատակով Պեկինի որդեգրած «դուրս գալու»՝ «գոու չու քու», ռազմավարության հիմնական ուղենիշը համարվեց Մերձավոր Արևելքի նավթարդյունահանող երկրների հետ հարաբերությունների հաստատումը:

Եվ եթե 1990-ականների սկզբներին ՉԺՀ-ը նախքան էր ներկրում Պարսից ծոցի երկու փոքրագույն երկրներից՝ Օմանից ու Եմենից, իսկ 90-ականների երկրորդ կեսից՝ Ծոցի նավթարդյունահանող երեք հիմնական երկրներից՝ Իրաքից, Իրանից ու Սաուդյան Արաբիայից¹¹, ապա վերոնշյալ ռազմավարության որդեգրումից հետո Պեկինը ձեռնամուխ եղավ ինչպես Ծոցին պատկանող առավել փոքր արդյունահանող երկրներին՝ Զուվեյթի ու Արաբական Միացյալ Էմիրությունների, այնպես էլ տարածաշրջանից դուրս արդյունահանող երկրների՝ Ալժիրի, Եգիպտոսի, Լիբիայի և Սուդանի հետ հարաբերությունների հաստատմանը¹²։

Հարկ ենք համարում նշել, որ Մերձավոր Արևելքի տևական անկայունության պարագայում էներգետիկ ոլորտի չինացի փորձագետները մերձավորարևելյան նավթից չափից դուրս կախվածությունից խուսափելու նպատակով առաջ են քաշում նավթային պաշարների դիվերսիֆիկացման՝ տարրորոշման խնդիրը։ Նրանց կարծիքով, Չինաստանը պետք է վերանայի իր էներգետիկ ռազմավարական նկատառումները՝ անվտանգության (քաղաքական և տնտեսական) տեսանկյունից անկայուն էներգիայի աղբյուրների հարցում։ Վերջիններս համաձայն, Չինաստանի նավթային ներկրումը 1/3-ով պետք է կախված լինի Ռուսաստանից, 1/3-ով՝ Կենտրոնական Ասիայից և 1/3-ով՝ Մերձավոր Արևելքից։

Այնուհանդերձ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 21-րդ դարի կեսին համաշխարհային նավթարտադրության և արտահանման ոլորտում կայուն ու երկարատև աղբյուր է հանդիսանում միայն Մերձավոր Արևելքը, ապա վերջինս, ամենայն հավանականությամբ, Չինաստանի էներգետիկ աղբյուրների ռազմավարական տարրորոշման գործում կմնա առանցքային, իսկ մյուս տարածաշրջանները՝ իբրև հավելյալ աղբյուրներ։

Հարկ է նշել, որ Չինաստանի «խաղաղ աճի» և արդիականացման համար խիստ կարևոր մերձավորաբլեյան տարածաշրջանի երկրների հետ համագործակցության զարգացման հանգամանքն իր հերթին կարող է նպաստել համաշխարհային թատերաբեմում Պեկինի դերակատարության ակտիվացմանը։ Եվ քանի որ կանխատեսելի ապագայում Չինաստանի տնտեսությունն ըստ էության կտուժի էներգիայի դիֆիցիտից, ապա Մերձավոր Արևելքն իբրև վառելիքի գլխավոր աղբյուր ինչպես ներկայում, այնպես էլ ապագայում Չինաստանի էներգետիկ անվտանգության առումով կառահպանի իր կենսական նշանակությունը¹³։

AGHAVNI HARUTYUNIAN
(IOS)

CHINA AS A NEW ACTOR IN THE MIDDLE EASTERN OIL MARKET

In 1979 China initiated a new political line, a switch from "taking class struggle as a guide line" to taking economic construction as the central link and starting reform and opening up. With China's rapid economic development in recent years and increasing strengthening of China's comprehensive national power, China's influence on regional affairs are increasing. It is hard reality that China is rising and China's diplomacy tends to transit from regional to global focus accordingly. Because of its new need to supplement lagging domestic production with oil imports, China embarked on a new phase of energy-driven engagement with the Middle East in the 1990s. China initially established important relationships with Oman and Yemen, two of the smaller Persian Gulf states. Over the last decade, China has stepped up efforts to cultivate ties with other, smaller Gulf producers such as Kuwait and the United Arab Emirates, as well as with non-Persian Gulf energy producers in the region, such as Algeria, Egypt, Libya, and Sudan. With its overriding goal of securing oil and gas to fuel China's economic growth, the Chinese government has actively cultivated its relations with the oil-rich countries, especially Iran and Saudi Arabia. If Beijing continues to view access to Middle East as a playing field for great power competition, more direct confrontation between China and the United States will be not the exception but the rule. Given that in the foreseeable future China will continue to suffer from energy deficit, it is obvious that energy in the Middle East is vital to China's energy Security.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. China Basic Series, China's Economy, by Wang Mengkui and others, China International Press, 2004, p. 4.
2. Салицкий А.И., Фисюков В.И., Китай и кризисы 90-ых годов, Московский общественный научный фонд, М., 1999, с. 7.
3. International Energy Security and Cooperation, Energy of the Middle East and Peaceful Rise, by Li Weijian. SIIS Publication, Shanghai, China, June 24-25, 2004, p. 184-189.
4. Dan Blumenthal, Providing Arms China and the Middle East, The Middle East Quarterly, Volume XII: Number 2. Spring, 2005. Stu' (<http://www.meforum.org/article/695>).
5. Flynt Leverett and Jeffrey Bader, Managing China-U.S. Energy Competition in the Middle East. By The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology, The Washington Quarterly, 2005, p. 189.
6. Ji Guoxing, "Jiaqiang Yatai Hezuo Nengyuan Yinsu Burong Hushi," Jiefang Daily (Shanghai), July 20, 1997.

7. Rubin Barry, China's Middle East Strategy, Middle East Review of International Affairs, Volume 3, No. 1, March-1999. Stu' (<http://www.biu.ac.il/SOC/besa/meria/journal/1999/issue1/jv3n1a4.html>).
8. Flynt Leverett and Jeffrey Bader, *u2q. u2ju.*, tq 187:
9. Mark Magnier, "China Stakes Claim for Major Access to Oil Around the World," Los Angeles Times, July 17, 2005, p. A1.
10. Caroline Daniel, "Kissinger Warns of Energy Conflict," Financial Times, June, 2005, p. 8.
11. Rubin B, *u2q. u2ju.*:
12. Flynt Leverett and Jeffrey Bader, *u2q. u2ju.*, tq 190:
13. International Energy Security and Cooperation. Energy of the Middle East and Peaceful Rise, by Li Weijian. SIIS Publication, Shanghai, China, June 24-25, 2004, p. 185.